

روش های تدریس در شیوه آموزش مجازی بر اساس سند تحول بنیادین (مطالعه مروری)

شیرا روحی فخرآباد^۱، سمیه پاشاپور^۲

^۱کارشناسی، پیام نور

Shimarouhi93@gmail.com

^۲کارشناسی، علوم تربیتی، پیام نور

چکیده

مطابق با سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، شیوه تدریس معلمان در نظام تعلیم و تربیت باید متناسب با اقتضات جامعه و شرایط آن روز باشد. در روزگار کنونی و دوران پسا کرونا، ضرورت حفظ و تداوم آموزش مجازی به عنوان مکملی برای آموزش حضوری و یا در مواقعی جایگزین آن احساس می شود از این رو آشنایی با شیوه های تدریس آن امری ضروری به نظر می رسد. از این رو پژوهش حاضر با هدف «روش های تدریس در شیوه آموزش مجازی بر اساس سند تحول بنیادین (مطالعه مروری)» انجام شده است. روش پژوهش حاضر روش کیفی بوده و شیوه گردآوری آثار مبتنی بر شیوه کتابخانه ای و اسنادی می باشد. روش بررسی داده ها نیز مبتنی بر شیوه توصیفی - تحلیل می باشد. یافته های پژوهش حاکی از آن است که مطابق با سند تحول بنیادین، فراگیری معلمان و آموزش آنان نسبت به روش های تدریس نوین و همچنین توسعه و تجهیزات زیرساخت های فناوری از جمله موارد مورد نیاز در بعد ساختاری روش های تدریس نوین می باشد. همچنین در روش های تدریس مجازی دوره ابتدایی نیز می توان به روش هایی نظیر نقشه مفهومی، روش همیاری و آموزش به وسیله ضرب المثل ها اشاره کرد. استفاده از این روش ها کمک می کند که دانش آموزان در جریان یادگیری مشارکت فعالانه ای داشته باشند و همچنین معلمان با فراگیری آموزش های نوین می توانند دروس تدریسی خود را به شیوه ای نوین ارائه دهند.

واژگان کلیدی: ابتدایی، سند تحول، آموزش، یادگیری، آموزش و پرورش

۱- مقدمه

امروزه با پیشرفت علم و فناوری دنیای پیرامون ما به طور ویژه‌ای تغییر کرده است به شکلی که هر روز شاخه‌ای بر شاخه‌های درخت کهنسال علم افزوده می‌شود و همگاران را به فکر واد می‌داد. بدیهی است اگر بتوانیم خودمان را با این واقعیت همسو کنیم، می‌توانیم زمینه را برای شد و پیشرفت خود فراهم کنیم (لهراسبی، ۱۳۹۹: ۲۲). در دنیای امروز که سرعت تبادل اطلاعات است. نمی‌توان تنها با یک الگوی قدیمی زندگی کرد و توسعه یافت. در این میان نیاز به الگو و روش‌های تدریس نوین دائماً حس می‌شود اما موانعی نیز بر سر راهمان وجود دارد که باعث توقف پیشروی در این زمینه می‌شود از جمله مهم‌ترین این موانع محدودیت، منابع مالی برای تامین امکانات آموزشی لازم جهت تکمیل فرایند آموزشی است. تحولات حوزه فناوری همواره نظام‌های تعلیم و تربیت را تحت تاثیر قرار داده‌اند. در واقع از شاخص‌های نظام‌های پیشرو تعلیم و تربیت می‌توان به استفاده از ظرفیت‌های تاهای اشاره کرد که در سایه‌ی تحولات فناوری ایجاد شده است. بنابراین نقش تاثیرپذیری را باید امری مثبت و سازنده ارزیابی نمود و نظام‌های تعلیم و تربیت را که از این اصل تبعیت نمی‌کنند واپسگرا دانست (عنایتی و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۱۶). در دنیای امروز شیوع ویروس کرونا موقعیت نوینی را پدید آورد. سیستم‌های آموزشی در سراسر جهان تحت تاثیر شیوع کووید ۱۹ قرار گرفته و منجر به تعطیلی تقریباً کل مدارس و دانشگاه‌ها شدند. به طوری که مدارس و دانشگاه‌ها با توجه به این شرایط مجبور شدند از سیستم آموزش سنتی که در آن تعامل چهره به چهره در فرایند تدریس بسیار مهم بود به آموزش آنلاین روی آوردند. آموزش آنلاین نیز برای دهه‌ها مورد مطالعه قرار گرفته است (هوانگ، ۲۰۲۰). بسیار از مطالعات، نظریه‌ها، مدل‌ها و معیارهای تحقیقاتی بر روی یادگیری آنلاین با کیفیت، آموزش و طراحی دوره آنلاین متمرکز هستند. (رنجبر، نوری، ۱۴۰۰: ۷۲). همچنین می‌توان از فناوری‌های متنوع هم در آموزش آنلاین به راحتی بهره برد. مثلاً می‌توان در حین تدریس از شیوه‌های نوین مجازی نیز استفاده کرد (چن و همکاران، ۲۰۲۰).

آموزش کارآمد، نوین و فراگیر پسند را می‌توان در هر کجا انجام داد، اما استفاده از روش‌های آموزش و یادگیری نوین نظیر آموزش آنلاین نیاز به مهارت‌ها، استراتژی‌ها و ابزارهای مختلف دارد. فرآیندها و روش‌های آموزش یادگیری آنلاین با مدل سنتی آموزش در یک کلاس حضوری متفاوت است. تسلط بر ویژگی‌های منحصر به فرد مورد نیاز برای انجام بهینه آموزش آنلاین در کلاس، شامل روش‌های کارآمدتری برای حمایت از موفقیت دانش‌آموزان در کلاس‌های آنلاین است. آموزش آنلاین محیط یادگیری انعطاف پذیر را برای فراگیران فراهم می‌کند تا به شرط دسترسی خوب به اینترنت، از هر مکانی برای یادگیری استفاده نمایند (گیری و دوتا، ۲۰۲۱). استفاده از روش‌های تدریس نوین در دوره ابتدایی، نظیر روش آنلاین این امکان را می‌دهد تا در بستر آموزش فناورانه علاوه بر آموزش مفاهیم تئوی، به سراغ نمایش آزمایشگاه مجازی (مهافی و همکاران، ۲۰۱۷) برای آموزش اثربخش بهره برد. همچنین استفاده از منابع سایت‌های مختلف و کارگاه‌های فضای وب در مدیریت زمان در حین آموزش آنلاین بسیار مفید است (چن و همکاران، ۲۰۲۰).

در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران، مطابق با فصل دوم سند بر جایگاه و نقش تعلیم و تربیتی نهاد رسانه و فناوری‌های ارتباطی و بهره‌گیری هوشمندانه از آن و مواجهه فعال و آگاهانه تاکید می‌شود. همچنین بر تقویت روحیه کارآفرینی، کسب شایستگی‌های عام حرفه‌ای

و مهارتی و هنری زمینه ساز کار مولد تاکید شده است علاوه بر آن بر «ارج نهادن به دستاوردهای علمی و تجربه های بشری در چارچوب نظام معیار اسلامی و بسترسازی برای دستیابی به مرجعیت علمی جهان» تاکید شده است که این موضوع نشان می دهد، تدریس تمامی دروس، از جمله تدریس دروس در مقاطع ابتدایی باید به گونه ای باشد که ضمن مشارکت فعال دانش آموزان در جریان یادگیری و استفاده معلمان از روش های نوین آموزشی، دروس به گونه ای نوین در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی کشور آموزش داده شود.

پیشینه پژوهش:

سبزه و حسینی کامیاب (۱۴۰۱)، در پژوهشی با عنوان تجارب زیسته معلمان دوره اول ابتدایی درباره شیوه های تدریس خلاق در بستر آموزش مجازی، چنین نتیجه گیری کرده اند که: «بدون شک بهره گیری از تدریس خلاقانه چه در آموزش حضوری و چه در آموزش مجازی در غنی سازی یادگیری و استمرار آن در گذر زمان نقش موثری دارد اما آن چه در این دوره پاندمی کرونا بسیار حائز اهمیت است، ایجاد یک دیدگاه و نگرش مثبت در کلاس اولی ها نسبت به سیستم آموزش رسمی و نهادینه کردن عناصر مهمی چون درگیر شدن در فرایند یادگیری، تجارب یادگیری جذاب، تمرین و توسعه مشارکت و همکاری و کار تیمی و پیوند میان اهداف و محتوای آموزشی با واقعیت ها و موضوعات روزمره زندگی است.»

عزیزی و حسین نژاد (۱۴۰۰)، در پژوهشی با عنوان فرصت ها و تهدیدهای آموزش مجازی در دوران پاندمی کرونا: یک مطالعه پدیدارشناسی، چهار مضمون و ۱۹ زیرمضمون برای فرصت های و چالش های آموزش مجازی استخراج کردند که بدین قرار است: «۱- مشکلات مشترک بین دانش آموزان و معلمان (آموزش مجازی به تنهایی برای درس های عملی جوابگو نیست، مشکلات آموزش در بستر شبکه شاد، مشکلات اینترنت و اتلاف وقت، مشکلات ارزشیابی مجازی و نواقص آموزش نیمه حضوری و مشکلات جسمی و روحی) ۲- مشکلات مختص دانش آموزان (آسیب های اخلاقی و اجتماعی، خشونت خانگی نسبت به دختران، هزینه های مالی) ۳- مشکلات مختص معلمان در آموزش مجازی (کنترل دانش آموزان در کلاس مجازی، از بین رفتن مرزهای بین محل کار و زندگی خصوصی، تولید محتوا و تغییر شیوه های تدریس وجود) ۴- مزایای آموزش مجازی (عدم وجود مشکلات رفت و آمد صرفه جویی در هزینه ها، بالا رفتن سواد رسانه ای معلمان، از بین رفتن محدودیت های زمانی و مکانی، استفاده از شیوه مجازی در دوران پس از کرونا، رضایت دانش آموزان از عملکرد معلمان در آموزش مجازی)».

اهداف تحقیق:

پژوهش حاضر در تلاش است تا با مطالعه سند تحول بنیادین و شیوه های نوین تدریس بتواند راهکارهای را برای تدریس مجازی در دوره ابتدایی بر مبنای سند تحول بنیادین ارائه دهد.

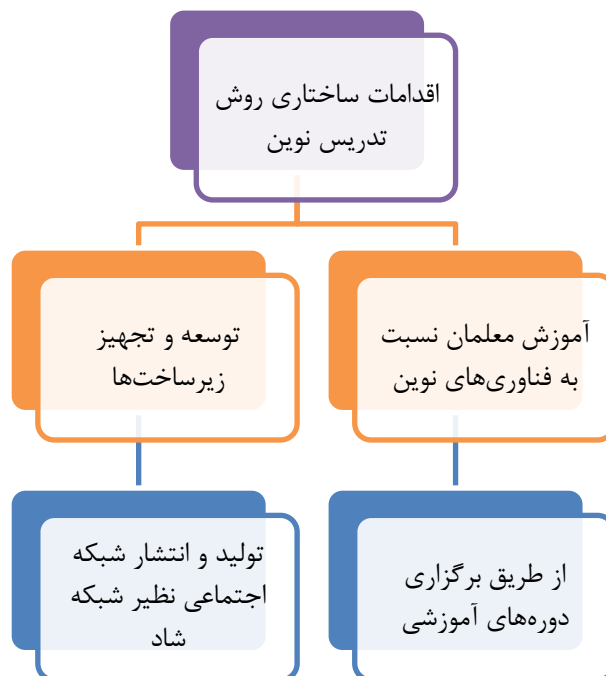
۲- روش تحقیق:

روش پژوهش حاضر از نوع کیفی می باشد. شیوه گردآوری و جمع آوری داده ها مبتنی بر شیوه کتابخانه ای و اسنادی می باشد بدین صورت که داده های مرتبط با پژوهش حاضر جمع آوری می گردد. همچنین شیوه تحلیل داده ها نیز مبتنی بر شیوه توصیفی - تحلیلی می باشد بدین گونه که داده های مرتبط

با پژوهش پس از جمع آوری با رویکرد توصیفی - تحلیلی مورد بررسی قرار گرفته تا در نهایت راهکارهایی برای تدریس مجازی در دوره ابتدایی بر مبنای سند تحول بنیادین ارائه گردد.

۳- یافته‌های پژوهش:

مطابق با سند تحول بنیادین، برخورداری از بهره فناوری آموزشی در سطح معیار؛ با توجه به طیف منابع و رسانه‌های یادگیری (شبکه ملی اطلاعات و ارتباطات) از جمله اهداف بنیادین سند تحول بنیادین آموزش و پرورش ذکر شده است. این موضوع از آن جهت حائز اهمیت است که کمک می‌کند معلمان در جریان آموزش از شیوه‌های نوین استفاده کنند و دانش‌آموزان نیز در جریان یادگیری به صورت فعال مشارکت نمایند و در نهایت سبب می‌شود استفاده از روش‌های نوین در تدریس اثربخش باشد. این موضوع با دو اقدام ساختاری پیش خواهد رفت:

- آموزش معلمان نسبت به فناوری‌های نوین: از جمله اقدامات مهم به‌منظور ارائه روش‌های تدریس نوین، آشنایی معلمان نسبت به ابزارهای جدید جهت تدریس است به همین منظور برگزاری دوره‌های آموزشی نظیر دوره‌های ضمن خدمت می‌تواند نسبت به افزایش مهارت معلمان و ارائه روش‌های تدریس نوین به دانش‌آموزان موثر باشد. از این رو گام اول از بعد ساختاری، آموزش و ارائه سرفصل‌های جدید مطابق با روش‌های تدریس نوین به معلمان است.
- توسعه و تجهیز زیرساخت‌های آموزشی: بعد ساختاری دوم، توسعه و تجهیز زیرساخت‌های آموزشی می‌باشد. تولید و انتشار شبکه اجتماعی شاد نشان داد که در مواقع بحرانی و ناگهانی نظیر شیوع ویروس کووید ۱۹، استفاده از این شبکه می‌تواند بسیار در جریان آموزش موثر باشد همچنین توسعه این شبکه می‌تواند مکملی برای آموزش حضوری باشد. از طرف دیگر مشکلاتی نظیر آموزش چهره به چهره در شبکه اجتماعی شاد، با توسعه و تجهیز زیرساخت‌ها و فناوری‌های لازم تکمیل گردد.

روش‌های تدریس مجازی در دوره ابتدایی:

۱. نقشه‌های مفهومی: نقشه مفهومی یکی از رویکردهای نوین یاددهی - یادگیری می‌باشد. در واقع این نقشه‌ها ابزای است که مجموعه‌ای از مفاهیم و معانی را با ارتباطات منطقی به هم مرتبط می‌سازد و سبب یادگیری معنادار و عمیق مطلب می‌گردد. در این ابزار مفاهیم از بالا به پایین خاص‌تر می‌شوند. به عبارتی مفاهیم کلی و عمومی در بالای نقشه قرار دارند و مفاهیم جزئی و خصوصی در پایین نقشه، نقشه مفهومی، یک ارائه منظم از کلمات کلیدی محتوای درس است که دانش‌آموز می‌تواند آن‌ها را تشخیص دهد و در یک ساختار سلسله مراتبی قرار دهد. افزون بر ساختار سلسله مراتبی در نقشه‌های مفهومی، وجود ارتباطات عرضی بسیار مهم است. در واقع ارتباطات عرضی کمک می‌کند تا یک موضوع از یک حوزه به موضوعی در حوزه دیگر ربط داده شود. پس تهیه نقشه‌های مفهومی به وسیله دانش‌آموزان، یادگیری آن‌ها را عمیق و فهم مطالب را برای آن‌ها آسان‌تر می‌کند (شارق، ۱۳۹۳).

۲. روش تدریس همیاری: یکی از روش‌های تدریس فعال، روش همیاری می‌باشد که می‌تواند در تدریس مباحث شیمی دبیرستان مورد استفاده قرار گیرد. یکی از اجرای این روش طرح کارآیی گروه می‌باشد که اساس آن دو نکته است:

نتیجه دو یا چند فکر بهتر و موثرتر از یک فکر است.

شرکت فعال در این روش اثر مثبت بر یادگیری می‌گذارد.

در این روش ابتدا باید با دانش‌آموزان درباره مسائلی مانند:

همیاری و اثر آن در آموزش و درک مسائل

آموزش بهتر کارگروهی نسبت به کار فردی

وظایف، انتظارات و مسئولیت‌های افراد گروه و کل گروه صحبت شود تا آنان درک درستی از این روش داشته باشند. برای افزایش کارآیی گروه‌ها می‌توان از میان دانش‌آموزان برتر گروه‌هایی را انتخاب کرد و گروه‌ها را تشکیل داد. در واقع سرگروه‌ها مسئولیت ایجاد هماهنگی میان اعضای گروه و رفع اشکال در خارج از کلاس را بر عهده می‌گیرند و یک نفر هم به‌عنوان همیار معلم برای نظارت بر گروه‌ها تعیین می‌شود (فرج‌زاده، ۱۳۹۳).

۳. آموزش به وسیله ضرب‌المثل‌ها: معلمی می‌تواند در بهبود روند یاددهی - یادگیری موفق باشد که پیشرفت روزافزون علوم را بداند و بتواند این پیشرفت را با فرهنگ جامعه خود مرتبط سازد. ضرب‌المثل‌هایی که در فرهنگ ما روزانه استفاده می‌شود بیان‌کننده‌ی نوعی عوامل و شرایط خاص هستند که با استفاده از آن‌ها می‌توان بسیاری از مفاهیم را به ذهن نزدیک ساخت، در واقع استفاده از ضرب‌المثل‌ها در حین تدریس، علاوه بر این که مفاهیم را ساده می‌کند، می‌تواند به ایجاد شور و نشاط در کلاس کمک کرده و روند یادگیری را سرعت دهد.

۴- نتیجه گیری:

یادگیری فعال در جریان تدریس زمانی اتفاق می افتد که در بعد ساختاری، معلمان نسبت به روش های نوین تدریس آشنایی داشته و همچنین زیرساخت های لازم در آموزش حضوری و مجازی فراهم باشند. از این رو می توان گفت که مطابق با سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، دانش آموزان به صورت فعال در جریان یادگیری مشارکت دارند که این روند به ارتقا آموزش منجر خواهد شد. از جمله روش هایی که می توان به روش تدریس نوین مجازی در دوره ابتدایی اشاره کرد استفاده از روش آموزش به وسیله ضرب المثل ها، نقشه مفهومی و روش همیاری اشاره کرد. استفاده از این روش ها می تواند رویکردی نوین را در آموزش دوره ابتدایی رقم بزند و موجب ارتقاء سطح یادگیری دانش آموزان گردد.

منابع:

۱. رنجبر، سیفالله؛ نوری، رضا (۱۴۰۰)، چشم‌اندازها و چالش‌ها در آموزش آنلاین شیمی، نشریه پژوهش در آموزش شیمی، تابستان ۱۴۰۰، شماره ۱۰، صص ۸۵ - ۷۱.
۲. لهراسبی، محمد (۱۳۹۹)، آموزش شیمی به کمک آزمایشگاه مجازی در دوران کرونا، نشریه پژوهش در آموزش شیمی، تابستان ۱۳۹۹، شماره ۶، صص ۳۵ - ۲۱.
۳. عنایتی، ترانه؛ ضامنی، فرشیده؛ زنگانه، محمدجواد (۱۳۹۰)، شناسایی موانع اصلی کاربرد فناوری اطلاعات در مدارس دوره متوسطه شهرستان علی آباد کتول، فصلنامه فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی، دوره ۱، شماره ۴، صص ۹۷ - ۱۱۶.
۴. سند تحول بنیادین آموزش و پرورش (۱۳۹۰)، تهران: وزارت آموزش و پرورش.
۵. فرج‌زاده، ژیلا (۱۳۹۳)، آموزش شیمی با ضرب‌المثل‌ها، فصل‌نامه رشد آموزش شیمی، دوره ۲۸، شماره ۱.
۶. شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۰)، سند تحول بنیادین آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران با همکاری شورای عالی آموزش و پرورش، تهران: شورای عالی انقلاب فرهنگی.
۷. بتول، سبزه؛ حسینی کامیاب، فائزه (۱۴۰۱)، تجارب زیسته معلمان دوره اول ابتدایی درباره شیوه‌های تدریس خلاق در بستر آموزش مجازی، نشریه تدریس پژوهی، بهار ۱۴۰۱، شماره ۳۱، صص ۲۳۶ - ۲۰۹.
۸. شارق، فاطمه (۱۳۹۳)، یک بازی یک درس، فصل‌نامه رشد آموزش شیمی، دوره ۲۸، شماره ۱.
۹. عزیززی، زینب؛ حسینی‌نژاد، حسین (۱۴۰۰)، فرصت‌ها و تهدیدهای آموزش مجازی در دوران پاندمی کرونا: یک مطالعه پدیدارشناسانه، فصلنامه فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی، صص ۱۷۳ - ۱۵۳.
10. Chen, K., Chen, Y., Ling, Y., & Lin, J. (2020). The Individual Experience of Online Chemistry Teacher Education in China: Coping with COVID-19 Pandemic. *Journal of Chemical Education*, 97(9), 3265-3270.
11. Huang, J. (2020). Successes and Challenges: Online Teaching and Learning of Chemistry in Higher Education in China in the Time of COVID-19. *Journal of Chemical Education*, 97(9), 2810-2814.
12. Mahaffy, P. G., Holme, T. A., Martin-Visscher, L., Martin, B. E., Versprille, A., Kirchoff, M., McKenzie, L., & Towns, M. (2017). Beyond “Inert” Ideas to Teaching General Chemistry from Rich Contexts: Visualizing the Chemistry of Climate Change (VC3). *Journal of Chemical Education*, 94(8), 1027-1035.
13. Giri, S., Dutta, P. (2021). Identifying Challenges and Opportunities in Teaching Chemistry Online in India amid COVID-19. *Journal of Chemical Education*, 98(2), 694-699.